

درس خارج فقه مضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

موضوع کلی: تتمه احکام غسل

تاریخ: ۶ آذر ۱۴۰۱

موضوع جزئی: اجزاء یا عدم اجزاء سایر اغسال [غیر جنابت] از وضو

مصادف با: ۲ جمادی الاول ۱۴۴۴

سال تحصیلی: ۱۴۰۲-۱۴۰۱

جلسه: ۳۵

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

بحث در ادله قائلین به عدم اجزاء سایر اغسال [غیر از غسل جنابت] از وضو بود. دلیل پنجم روایات بود که به دو روایت در این رابطه اشاره شد.

روایت سوم: روایت نبوی است که از عوالی اللثالی [یا غوالی اللثالی]، تألیف شیخ محمد بن علی بن ابراهیم بن احسائی معروف به ابن ابی جمهور، نقل شده است - در کتاب عوالی اللثالی، هم روایات فقهی جمع شده است و هم روایات غیر فقهی جمع شده است، لکن این کتاب مورد نقض و ایرام زیاد قرار گرفته است، هم از ناحیه محتوا که گفته شده است که روایات صحیح و روایات ضعیف را با هم آمیخته است، هرچند که عده‌ای این کتاب و مؤلف آن را تأیید کرده‌اند، ولی اجمالاً به خصوص در بین متأخرین، به روایاتی که در این کتاب آمده است توجهی نمی‌شود -

و رَوَى عَنِ النَّبِيِّ (ص)؛ أَنَّهُ قَالَ: «كُلُّ الْأَغْسَالِ لَا بُدَّ فِيهَا مِنَ الْوُضُوءِ إِلَّا الْجَنَابَةَ»؛^۱ همه اغسال وضو لازم دارند، مگر غسل جنابت که وضو لازم ندارد.

اشکال بر استناد به روایت مذکور

اولاً، این روایت در کتاب عوالی اللثالی آمده است که متأخرین به روایات این کتاب ترتیب اثر نمی‌دهند لذا این روایت معتبر نیست و ثانیاً، این روایت، نبوی است که از طریق ائمه معصومین (ع) به دست ما نرسیده است، بلکه از طریق اهل سنت روایت شده است در نتیجه، روایات نبوی پذیرفته نمی‌شود.

روایت چهارم: مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الطُّوسِيُّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّقَّارِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ (ع)؛ قَالَ: «إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَغْتَسِلَ لِلْجُمُعَةِ فَتَوَضَّأْ وَاغْتَسِلْ».^۲

امام کاظم (ع) در این روایت فرموده است که زمانی که خواستی غسل جمعه را انجام بدهی، نخست وضو بگیر و سپس غسل کن. همین روایت را مرحوم شیخ طوسی (ره) در استبصار نیز نقل کرده است؛

مَا رَوَاهُ الصَّقَّارُ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ (ع)؛ قَالَ: «إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَغْتَسِلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَتَوَضَّأْ ثُمَّ اغْتَسِلْ».^۳

۱. محمد بن علی، ابن ابی جمهور، احسائی، عوالی اللثالی، ج ۲، ص ۲۰۳، ح ۱۱۰؛ محدث نوری، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱، کتاب الطهارة، ابواب

الجنابة، باب ۲۶، ص ۴۷۷، ح ۳.

۲. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۲، کتاب الطهارة، ابواب الجنابة، باب ۳۵، ص ۲۴۸، ح ۳.

۳. شیخ طوسی، الاستبصار فیما اختلف من الأخبار، ج ۱، ص ۱۲۷.

ظاهراً دلالت روایت مذکور، بر مدعا (عدم اجزاء سایر اغسال [غیر از غسل جنابت] از وضو) تمام است، لکن مرحوم آیت الله خویی (ره)، فرموده است که سند این روایت ضعیف است زیرا شخصی به نام سلیمان بن حسن در سند این روایت واقع شده است که مجهول است.

مرحوم شیخ طوسی (ره) در تهذیب به جای سلیمان بن حسن، سلیمان بن حسین را ذکر کرده است و مرحوم آیت الله خویی (ره) در کتاب معجم رجال الحدیث فرموده است که روایت کتاب تهذیب صحیح است، یعنی صحیح این است که سلیمان بن حسین در سلسله سند روایت واقع شده است. بنابراین، با فرض وقوع سلیمان بن حسین در سند این روایت، مشکل سندی روایت برطرف می شود.

همان گونه که از ظاهر این روایت نیز استفاده می شود این روایت به غسل جمعه مربوط می شود. مشهور بین فقها این است که همه غسل ها به جز غسل جنابت نیاز به وضو دارند و باید همراه غسل، وضو نیز گرفته شود و از طرف دیگر بین غسل جمعه با سایر اغسال [غیر جنابت] تفصیل نداده اند، یعنی اگر گفته اند که در مورد غسل جمعه وضو لازم است، در بقیه غسل ها [غیر از غسل جنابت] نیز گفته اند که وضو لازم است. پس به نظر فقها، دلالت روایت مذکور، تمام است.

اشکال بر استناد به روایت مذکور

ممکن است که گفته شود که دلالت روایت مذکور، تمام نیست زیرا ذکر وضو قبل از غسل جمعه [که در این روایت به آن اشاره شده است] از باب فضیلت است و اختصاص به غسل جمعه دارد و لذا سایر اغسال [غیر غسل جنابت] نیز همانند غسل جنابت وضو لازم ندارند. پس موضوع بحث روایت، غسل جمعه است که مستحب است و در مورد مستحبات، مطلق بر مقید حمل نمی شود، بلکه اگر مقیدی وجود دارد بر فضیلت حمل می شود، پس نمی توان گفت که چون طبق این روایت، غسل جمعه وضو لازم دارد، پس مطلقاتی [که می گویند در سایر اغسال نیز وضو لازم نیست] بر این مقید [که می گوید وضو لازم است] حمل می شوند و در نتیجه گفته شود که غسل های دیگر نیز وضو لازم دارند، پس دلیل مقید در این گونه موارد بر افضل بودن دلالت می کند، یعنی افضل این است که انسان در روزه جمعه علاوه بر غسل، وضو نیز بگیرد و این به سایر اغسال [غیر جنابت] ارتباطی ندارد بنابراین، اغسال دیگر به غسل جنابت ملحق می شوند و همانند غسل جنابت، وضو لازم ندارند.

روایت پنجم: «و لیس فی غسل الجنابة وضوء و الوضوء فی کل غسل ما خلا غسل الجنابة لأن غسل الجنابة فريضة مجزية عن الفرض الثاني و لا يجزیه سائر الغسل عن الوضوء لأن الغسل سنة و الوضوء فريضة و لا يجزى سنة عن فرض و غسل الجنابة و الوضوء فريضة فإذا اجتماعاً فأكبرهما يجزى عن أصغرهما و إذا اغتسلت بغیر جنابة فابدأ بالوضوء ثم اغتسل و لا يجزیک الغسل عن الوضوء فإن اغتسلت و نسیت الوضوء فتوضأ و أعد الصلاة»^۱.

در این روایت، این گونه آمده است که هر غسلی به غیر از غسل جنابت، وضو لازم دارد زیرا غسل جنابت واجب است و چون واجب است ما را از واجب دیگر [که وضو باشد] بی نیاز می کند ولی غسل های دیگر ما را از وضو بی نیاز نمی کنند زیرا سایر غسل ها سنت می باشند و وضو، فريضة است و سنت بی نیاز کننده از فريضة نیست، پس وضو واجب است لذا چون غسل جنابت واجب است، از وضو بی نیاز است و نیاز نیست که دو فريضة [غسل و وضو] در کنار هم قرار بگیرند و چون غسل جنابت و وضو هر دو، فريضة می باشند، غسل که اکبر است از وضو که اصغر است، کفایت می کند [چون که صد آمد نود هم پیش ماست] ولی غسل های دیگر [غیر

۱. فقه الرضا، ص ۸۲.

از غسل جنابت] چون سنت می‌باشند، اشکال ندارد که وضو [که فریضه است] در کنار آنها قرار بگیرد لذا اگر خواستی غسلی غیر از جنابت انجام بدهی، نخست وضو بگیر و سپس غسل کن و غسل تو را از وضو بی‌نیاز نمی‌کند، پس اگر غسل کردی و وضو را فراموش کردی باید وضو بگیری و نمازت را اعاده کنی.

مرحوم صاحب حدائق (ره) به نقل از صدوقین (ره) [پدر و پسر] این عبارت را نقل کرده است و این را دلیل گرفته بر اینکه چون صدوقین این روایت را نقل کرده‌اند، معلوم است که به کتاب فقه الرضا (ع) اعتنا کرده‌اند و گرنه این مطلب را از فقه الرضا (ع) نقل نمی‌کردند.^۱

اشکال بر استناد به روایت مذکور

اشکالی که بر استدلال مذکور وارد می‌شود این است که همه غسل‌های غیر جنابتی سنت نیستند، بلکه بسیاری از غسل‌ها؛ مثل غسل حیض، غسل نفاس، غسل مسّ میّت و غیره فریضه‌اند بنابراین، اینکه گفته شد که لزوم وضو همراه با سایر اغسال [غیر از غسل جنابت] از این باب است که وضو فریضه است و سایر اغسال، سنت‌اند و قرار گرفتن فریضه در کنار سنت اشکال ندارد، صحیح نیست زیرا همه غسل‌های غیر جنابتی سنت نیستند، بلکه غسل‌هایی، مثل غسل حیض، نفاس، استحاضه و امثال آن فریضه می‌باشند. بنابراین، تعلیل مذکور [فریضه بودن وضو و سنت بودن سایر اغسال]، لزوم وضو را در کنار سایر اغسال ثابت نمی‌کند چون این تعلیل درست نیست.

«الحمد لله رب العالمین»

۱. یوسف بن احمد بن ابراهیم، بحرانی آل عصفور، الحدائق الناضرة فی أحكام العترة الطاهرة، ج ۳، ص ۱۲۰.